

Д. В. Табачник, В. А. Головенько, О. А. Корнієвський

ЧОРНІ РОКИ КОМСОМОЛУ УКРАЇНИ.

К.: Молодь, 1990. — 139 с.

Книга, що рецензується, присвячена трагічному періоду в житті комсомолу республіки. В її основу покладений історичний нарис «Сталінський масовий терор проти Ленінського комсомолу на Україні (1936—1939 рр.)». Адже насправді чорними для комсомолу України виявились страшні роки сталінщини. Десятки тисяч молодих людей стали жертвами безпідставних репресій. Довгий час ця тема замовчувалася радянськими істориками, і тільки в умовах перебудови завдяки новаторським публікаціям, що з'явилися на сторінках періодичних видань, завіса таємності над цією кривавою сторінкою в історії ЛКСМУ дещо піднялась.

Особливістю даної книги є те, що автори, використовуючи численні архівні документи, матеріали тогочасної преси, показують, у якій послідовності і в яких регіонах загострювалась ситуація в ЛКСМУ, розкривають «технологію» дискредитації керівних комсомольських кадрів, послідовність фабрикації справ, брудні методи, які для цього використовувались. Наведені на сторінках книги факти свідчать, що з перших місяців 1937 р. на Україні відбувалося цілеспрямоване, послідовне і планомірне знищення комсомольських працівників. Першими жертвами стали керівники середньої ланки: секретарі обкомів, міськкомів, райкомів, осередків великих промислових підприємств та вузів у Києві, Дніпропетровську, Макіївці, Нікополі. Автори переконливо висвітлили, як в комсомольських організаціях створювалась атмосфера підозрілості і наклепів. Заслуговує на увагу й той факт, що керівництво ЛКСМУ України, зокрема перший секретар ЦК С. І. Андреев, спочатку намагався відвернути смертельну загрозу від комсомолу республіки, захистити від наклепів товаришів, що потрапили у скрутне становище. У той час така поведінка вимагала великої особистої мужності. Позиція, яку займало багато членів Центрального Комітету ЛКСМУ, прискорила їх трагічний кінець. У липні-вересні 1937 р. майже всі вони, у тому числі секретарі ЦК С. Андреев, М. Клінков і обраний пізніше Г. Сухий, були проголошені «ворогами народу» і репресовані.

Трагічний стан тогочасного комсомолу республіки певною мірою віддзеркалюють V і VI пленуми ЦК ЛКСМУ 1937 р. На жаль, в архівах не збереглося їх стенограм. Незважаючи на це, автори спробували, спираючись головним чином на спогади, відтворити події тих днів. На нашу думку, це їм значною мірою вдалось. Однак варто зауважити, що до використання такого виду історичного джерела як спогади, слід відноситись досить обережно. Адже саме не завжди критичним ставленням до слів учасників тих далеких подій можна пояснити деякі неточності і суперечливі місця у монографії, що мають місце на с. 21 і 69.

Слідом за розгромом ЦК ЛКСМУ хвиля репресій прокотилась й по первинним організаціям республіки. Перед читачами постає жахлива картина репресій, що захльостнула комсомольські організації, молодіжний рух взагалі на місцях. На сторінках книги приведено чимало прикладів розгулу сваволі і беззаконня. Однак автори не обмежуються суто ілюстративним переказом подій, наведенням окремих фактів, але й намагаються проаналізувати, як діяв механізм тотального терору. Вони цілком слушно відзначають, що велика відповідальність за створення в країні кривавої істерії, шпигуноманії лежить на засобах масової інформації. Зазнавши страшних втрат в ході репресій, комсомольські видання в той же час самі перманентно закликали молодь республіки до нещадної боротьби з «ворогами народу» та їх «поплічниками». На сторінках книги докладно розповідається, яким чином фабрикува-

лись справи проти «шпигунів» і «зрадників», як поступово затягувався зашморг на людині, яка попадала під підозру органів НКВС.

Важливо зазначити, що трагедія комсомолу України в рецензованій книзі зображена не ізольовано, а на фоні подій, які відбувались у цей час у Всесоюзній Спілці. Значну увагу автори звертають на діяльність Центрального Комітету ВЛКСМ та його генерального секретаря О. Косарева. Безперечно, для багатьох читачів буде цікаво довідатись про справжню роль цього ватажка молоді в репресіях проти комсомольців, у тому числі членів ЛКСМУ. Така правдива розповідь, побудована на документальних матеріалах, руйнує однобокий, прикрашений, героїзований стереотип цього досить суперечливого діяча.

Однак варто зауважити, що події у Москві іноді займають непропорційно багато місця на сторінках цієї невеликої за обсягом книги. Так, вісім сторінок присвячено стенограмі VII пленуму ЦК ВЛКСМ (листопад 1938 р.), яка хоча й друкується вперше, але хід пленуму вже неодноразово висвітлювався в інших публікаціях. Водночас те, що відбувалось у комсомолі України протягом 1938 р., змальовано досить стисло і схематично. Також, на жаль, поза увагою авторів залишилась своєрідна дуже короткочасна «відлига» першої половини того року, коли досить жваво йшов процес реабілітації, відновлення у лавах комсомолу деяких безпідставно постраждавших юнаків і дівчат. Це стосується і діяльності нових комсомольських кадрів, які висувалися на хвилі репресій 1937 р., зокрема першого секретаря ЦК ЛКСМУ С. Усенка та його колеги; причин, що згодом привели і до їх арешту.

Серед недоліків монографії слід відзначити й деякі фактичні неточності та повтори. Так, наприклад, на с. 31 сказано, що зав. відділом ЦК ЛКСМУ О. Масюренка репресовано влітку 1937 р.; на с. 69—70— що його було заарештовано і засуджено до розстрілу у вересні 1938 р. В дійсності ж О. Масюренка заарештували у березні 1938 р. Два роки його тримали у в'язниці, потім відпустили, але ненадовго. У липні 1941 р. його знову було заарештовано і вже тоді розстріляно.

Але всі відзначені недоліки не можуть вплинути на загальну позитивну оцінку рецензованої книги, яка має безперечну історичну цінність. Адже авторами проведена значна аналітична робота з архівними документами, періодичними виданнями, записано чимало цікавих спогадів. Великий інтерес становлять статистичні підрахунки, зроблені на основі цих матеріалів. Важливе значення має персоніфікація учасників тих подій, вивчення їхніх біографій та дій, оскільки надто вже довго ми мали майже знеособлену історію комсомолу. У списку-мартирологу комсомольських працівників, репресованих у 30-ті рр., читач має змогу зустріти вперше десятки імен, які свого часу були викреслені з історії ЛКСМУ. Особливо хотілося б відмітити публікацію у третьому розділі книги цілого ряду унікальних документів ЦК ВЛКСМ і ЛКСМУ. Усі документи та фотоматеріали, що містяться у книзі, публікуються вперше.

Підсумовуючи сказане, відзначимо, що рецензована монографія, незважаючи на ряд недоліків, є помітним явищем у сучасній історіографії молодіжного руху та комсомолу України. Написана на багатому документальному матеріалі, яскравою, дохідливою мовою, вона зацікавить як істориків, так і широкий загал читачів.

С. С. ДІБРОВА (Київ),
В. І. ПРИЛУЦЬКИЙ (Київ)

Одержано 09.04.91